

OUDE WATERPUT AAN HET SPITSBERGERPAD

Rond 1900 waren er voor de Rhenense bevolking 10 pompen beschikbaar binnen de oude vestingmuren. Uitbreiding van Rhenen buiten de vestingmuren voegde er enige pompen aan toe voor gemeenschappelijk gebruik, onder andere die aan het Spitsbergerpad, de Duistereweg en op de hoek van de Bantuinweg/Nieuwe Veenendaalseweg.

De lokaties zijn bekend. Toch is het telkens weer een verassing als er tijdens graafwerkzaamheden een put te voorschijn komt.

Vooraf de diepte van de Rhenense putten boezemt ontzag in. Dit overkwam ook de heer Chris van Dijk, die 8 april j.l. in de tuin van Zandheuvel 17, direkt aan het Spitsbergerpad een rond gemetseld geval ontdekte. Op advies van de brandweer waarschuwde hij ondergetekende.

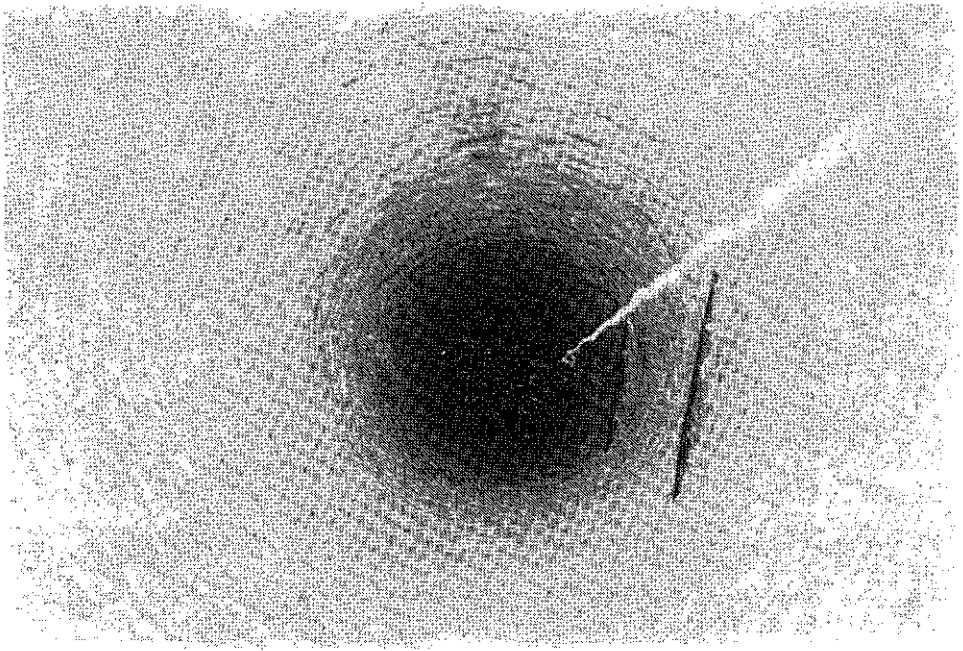
De put aan het Spitsbergerpad met v.l.n.r. E. van Hagen, Chris van Dijk en J. Mom.

Deze speelde even met de gedachte te maken te hebben met de voet van de vroegere galg van Rhenen. Op de bekende kaart van Jacob van Deventer van circa 1558 (Achter Berg en Rijn - H.P. Deys, afb. 6 en 8) staan niet alleen drie galgen getekend op of bij de Vijverberg, maar ook drie op de Zandheuvel. Prof. Dr. W. van Iterson gaat in zijn publikaties verder op deze materie in.

Tijdens het afbreken van de huizen aan de Zandheuvel, ten behoeve van de daar te realiseren nieuwbouw, is het van monumentaal belang dat, indien resten van deze galgen tevoorschijn komen, deze voor het nageslacht bewaard blijven. Onnodig te vermelden, dat deze galgen van oudere datum zijn dan de Cuneratoren.

Een monument van eerste orde dus!

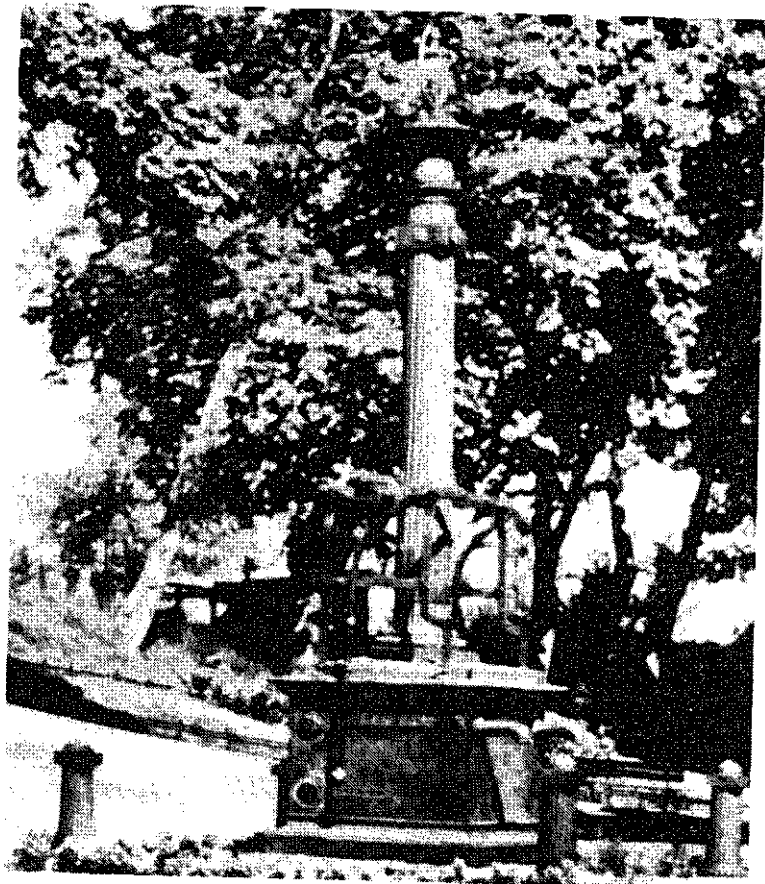
Vorstudie wees echter uit dat rond 1915 ter plekke nog een pomp aanwezig was. Het boek Achter Berg en Rijn blijkt dan altijd weer uitkomst te bieden (zie aldaar afb. 382, rechts van het midden).

Een blik in de Spitsbergerput (16 meter diep).

Toen Willem de Haas (de bouwer van de Koerheuvel) de Rhenense bevolking vanaf 1906 van waterleiding ging voorzien, werden de gemeenschappelijke pompen overbodig. Ook de Spitsbergerpomp is, evenals de overige pompen te Rhenen bij de oudijzerboer terechtgekomen.

De monumentale gietijzeren pomp (Raaijepomp) onderaan de Molenstraat onderging hetzelfde lot. De laatste die ons op dat moment nog restte. Na vele jaren het Koningin Elisabethplantsoen te hebben gesierd en als klimpaal te hebben gediend voor de Rhenense jeugd, werd hij voor f 10,- verkocht aan de plaatselijke lompen- en oudijzerboer Jan van Deelen, onder de Rhenense bevolking beter bekend als "Jantje Goddeloos".

De Raaijepomp uit de Molenstraat in zijn laatste jaren in het Koningin Elisabethplantsoen.

Onderzoek van de plaatselijke amateur-archeologen E. van Hagen en J. Mom wees uit, dat het inderdaad genoemde weput betrof, die de pomp van water voorzag. Metingen gaven een diepte aan van 16 meter en een doorsnede van circa 1 meter. Het metselwerk was in een uitstekende conditie. Datering rond 1900.

Helaas moet de put van Chris van Dijk het onderspit delven tegen de vorig jaar ontdekte put van de familie De Keyzer aan de Heerenstraat. Deze was 17,5 meter diep.

De in 1983 ontdekte put aan de Duistereweg had een diepte van 12,5 meter. De vorig jaar gevonden put onder de villa van tandarts Van der Spoel blijft hierdoor met een diepte van 7,5 meter op de laatste plaats staan. Zo is er altijd baas boven baas.

Slechts de hooggelegen put(pomp) op de hoek Bantuinweg/Nieuwe Veenendaalseweg kan de put van de familie De Keyzer qua diepte nog van de eerste plaats verdringen. Zal dan toch de voorzitter van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken de diepste put voor zijn deur hebben? De tijd zal het leren.

De gevonden put is gemeld bij de Gemeente Rhenen en van een goede afsluiting voorzien. Deze zal mogelijk ingepast worden in de toekomstige bebouwing van het gebied Zandheuvel/Spitsbergen.

Afbeeldingen van die putten waarop pompen hebben gestaan, treft men aan in het eerder vermelde boek Achter Berg en Rijn. Het betreft hier de volgende pompen:

Hoek Bantuinweg/Nieuwe Veenendaalseweg(528/566), onderaan de Molenstraat(511), direkt ten westen van het oude gedeelte van het nieuwe Raadhuis(284), bovenaan de Grutterstraat(geen afbeelding), de markt bij het oude Raadhuis (203 e.v./437 e.v.), hoek Torenstraat/Kerkstraat(453/496),

Bontekoe/Zuidwal(475), voor het koetshuis van de Koning van Denemarken(nu Garage De Rother; 374/375), hoek Weverstraat/Koningstraat(481/484/487), binnenplaats Gast- en Weeshuis(489/490), Kruisstraat/Rondeel(408/417), Spitsbergerpad(382, rechts van het midden) en de Duistereweg (geen afbeelding). N.B. Putten waarop geen pomp heeft gestaan zijn hier buiten beschouwing gelaten.

De putten hoek Torenstraat/Kerkstraat, Bontekoe/Zuidwal, onderaan de Molenstraat en op de Oude Markt worden op afbeeldingen van circa 1740 reeds als putten aangegeven. Mogelijk dus oude putten, die in een later stadium van pompen zijn voorzien.

Bronvermelding:

Achter Berg en Rijn - H.P. Deys

Oud Rhenen - Jaargang 2, nr. 3 - De put aan de Duistereweg - Ch. H. Delfin

Oud Rhenen - Jaargang 8, nr. 3 - De put uit de "Mevrouwenbuurt" - J. Th. M. Mom.

Oud Rhenen - Jaargang 9, nr.1 - De geschiedenis van de markante watertoren "DE KOERHEUVEL" te Rhenen - Geerteke de Haas

Foto's - J. Th. M. Mom

J. Mom